

holdNorgeent

HOLD NORGE RENT

KURSEN MOT REN KYST

INNHOLDSFORTEGNELSE

Rapportdel

1. Forord	s. 3
2. Introduksjon	s. 4
3. Diskusjon	s. 7
4. Konklusjoner og anbefalinger	s. 12
5. Kilder	s. 15

Manual

Om marin forsøpling	s. 17
Kort om strandryddedagen	s. 19
Strandrydding: Hvem kan gjøre hva?	s. 20
Hvordan gjennomføre en ryddeaksjon	s. 23
Verktøykasse	s. 29

Sponsorer og støttespillere	s. 32
------------------------------------	-------

I. FORORD

Miljøverndepartementet har et ønske om å styrke innsatsen mot marin forurensning, og gjennom dette arbeidet oppmuntre organisasjoner, næringsliv og frivillige til løsninger og tiltak som gir resultater. På bakgrunn av dette er Hold Norge rent blitt forespurt om å gjennomføre et prosjekt der erfaringer fra Strandryddedagen brukes i utviklingen av en verktøymanual. Denne manualen er ment å benyttes av engasjerte aktører i gjennomføringen av Strandryddedagen videre og lignende ryddekampanjer.

Denne rapporten er todelt. Første del er en rapport som analyserer og oppsummerer status i arbeidet mot marin forurensning. Analysen vurderer potensialet for utvidelse av arbeidet, samtidig som den identifiserer flaskehals og utfordringer. I tillegg blir det foreslått tiltak som kan brukes for å utløse potensialet og komme forbi flaskehalsene.

Den andre delen av rapporten inneholder teksten til en praktisk manual som er egnet til gjennomføringen av en strandryddeaksjon. Manualen skal ligge på nett og spres digitalt.

Siri Mittet og Harald Hauglie har ført rapporten i pennen og ansvarlig redaktør har vært daglig leder i LOOP, Nancy A. Strand.

Styingsgruppen i Hold Norge rent har også bidratt i arbeidet med rapporten, i samarbeid med Oslofjordens Friluftsråd.

Hold Norge rent er en nasjonal dugnad mot forurensning i det offentlige rom, med offentlige etater, frivillige organisasjoner og aktører fra næringslivet som medspillere. Visjonen vi arbeider etter er "Et rent og trivelig Norge".

Oslo, 2. april 2013

Bilde: Rydding på Buøya

2. INTRODUKSJON

Marin forsøpling er et omfattende og stadig økende miljøproblem (UNEP 2005). Vi har i dag noe begrenset kunnskap om det eksakte omfanget av, og kildene til, marin forsøpling i Norge. Likevel har vi utvilsomt nok kunnskap til å kunne konstatere at forsøpling i det marine miljø er en utfordring også i norske hav og kystområder (Hals et al: 2010).

Ifølge Verdens naturfond (WWF) havner ca. 6.4 millioner tonn søppel i havet hvert år på verdensbasis. Avfallet føres ofte langt fra kilden med havstrømmene, og utgjør dermed en global og grensekryssende miljøutfordring. Det blir anslått at 15% av det marine avfallet ligger på strender og langs kysten, mens 15% flyter, enten på eller under vannoverflaten. De resterende 70% av den marine forsøplingen ligger på havbunnen (OSPAR 2009).

Økologiske konsekvenser

Den marine forsøplingen er stygg å se på, den forgifter naturen, og den utsetter fugler og annet dyreliv for konstant fare. Plast er identifisert som en særlig problematisk bestanddel av avfallet i og ved havet. Plast har lang nedbrytningstid i utgangspunktet, noe som bremses videre av lave vanntemperaturer og

Bilde: Tore Myrberg

redusert utsettelse for UV-stråler. Over flere hundre år brytes plast ned til mindre og mindre partikler. Til slutt kan partiklene være så mikroskopiske at det er tilnærmet umulig å fjerne dem. Plastavfall på vidvanke kan også fungere som transportør av miljøgifter over lange strekninger, eller frakte arter til fremmede steder der de forstyrrer balansen i etablerte økosystemer.

Det er anslått at 1 000 000 sjøfugl, 100 000 marine pattedyr og et ukjent antall fisk og andre dyr kommer til skade eller dør hvert år som konsekvens av marin forsøpling (UNEP GPA 2001). Tallene er gamle, men det er neppe noen grunn til å tro at de er gått ned. Mange dyr spiser avfall i den tro at det er mat, noe som på både kort og lang sikt kan gi dyret indre komplikasjoner i form av sår, blødninger, kvelning, forgiftning eller forstoppelse. Avfall kan også påvirke dyret utvendig og føre til kvelning og kuttskader. Det er heller ikke uvanlig at dyr blir fanget i gjenstander, for eksempel etterlatt eller tapt fiskegarn, og langsomt dør av sult eller skader. Mikroplast kan lett tas opp i virvelløse dyr som filtrerer vann, og komme inn i næringskjeden på den måten.

Sosioøkonomiske effekter

Marin forsøpling utgjør også et samfunnsproblem. Undersøkelser utført av Kommunenes internasjonale miljøorganisasjon (KIMO) viser at marin forsøpling bidrar til økonomiske kostnader for flere sektorer (KIMO 2000). Kystsamfunn påføres betydelige økonomiske kostnader, samt negative sosiale ringvirkninger, som følge av marin forsøpling. Nedgang i turistnæring, potensielle helsefare, redusert estetisk verdi, skader på båter og fiskeutstyr, samt kostnader ved oppryddingsarbeider, ble særlig trukket frem i undersøkelsen. I tillegg kan tapte fiskegarn og teiner, som fortsetter å fiske, føre til reduksjon i fiskebestander.

Avfallskilder

Marin forsøpling blir tilført havet fra kilder på land, kystbasert aktivitet og aktiviteter til havs. Mesteparten av søppelet kommer fra land. Dette er avfall som etterlates i naturen av enkeltpersoner eller industri, og kan eksempelvis utgjøre villfyllinger eller avfallsdeponier. Avfall fra kystnære industri- og boområder kan også bli ført på sjøen av vinden, ofte grunnet utilstrekkelige lagringsforhold. I tillegg kommer det avfall fra avløp og overflateavrenning ved kraftige regnværsperioder og ved snøsmelting. I perioder med ekstremvær merkes det en markant økning i avfallsmengder fra land, for eksempel hagemøbler, innholdet fra offentlige søppelkasser og byggematerialer som ikke har vært tilstrekkelig sikret, og avfall som kommer med havstrømmene. Fiske, offshore, shipping og akvakultur er blant avfallskildene til havs.

Plast - et økende problem

Plast representerer kun ti prosent av den årlig genererte avfallsmengden på verdensbasis, men utgjør hovedandelen av samlet søppelmengde i havet (Barnes m.fl. 2009). På verdensbasis regner man med at produksjonen av plastprodukter passerte 300 millioner tonn årlig i 2010 (Thompson m. fl. 2009). Nyere forskning viser at plastavfall blir værende i miljøet etter at det er blitt brutt ned til så små biter at det knapt er synlig mer. Også denne mikroplasten kan påvirke dyreliv, og i ytterste konsekvens mennesker, ved at det blir tatt opp i næringskjeden via dyreplankton (Fendall & Sewell 2009).

Bilde: Bo Eide

Strandryddedagen - en del av løsningen

I kampen mot et så omfattende og sammensatt problem som marin forsøpling, er det viktig å iverksette tiltak på mange ulike områder. Strandrydding kan spille en sentral rolle. Å rydde strender er en konkret og resultatorientert aktivitet, der det gjøres noe spesifikt med den andelen av marin forsøpling som ligger på land. Ved å rydde strender, fjernes avfall som ellers enten hadde havnet i havet eller forårsaket problemer i strandsonen.

Rydding av strender kan bidra til viktig kartlegging av marin forsøpling, og medvirke til global kunnskap om omfanget av problemet. Det er også ekstra verdifullt at strandrydding muliggjør aktiv deltagelse i løsningen for alle som vil vise sitt miljøengasjement. Aktiviteten fremmer gode holdninger, samtidig som den øker bevisstheten rundt marin forsøpling.

Strandryddedagen, som først ble arrangert i 2011, er en miljøevent i regi av Hold Norge rent. Pilotprosjektet var vellykket, med godt over 2000 ryddere i aksjon, samt en rekke kommuner, avfallsselskaper og organisasjoner. 2012 så godt over en dobling i registrerte ryddeaksjoner, og en mangedobling av mengden registrert avfall. Strandryddedagen er nå virkelig i ferd med å etablere seg som en årlig, vårlig miljøbegivenhet.

Men strandrydding, selv når den er organisert gjennom Strandryddedagen, er kun ett tiltak i en mangesidig miljøstrategi. Neste kapittel beskriver hvordan vi på flere andre måter kan skape nasjonal fremdrift i kampen mot marin forsøpling.

3. DISKUSJON

Mot en nasjonal satsing rundt marin forsøpling?

Økt aktivitet og oppmerksomhet rundt strandrydding har bidratt til å forsterke bildet av at marin forsøpling er et omfattende miljøproblem i Norge. Funnene fra Strandryddedagen viser at plast utgjør hovedbestanddelen i marint avfall, og at mesteparten av avfallet på våre strender stammer fra kilder på land. Avfall fra fiske og fiskerinæring utgjør også en vesentlig del av det som blir registrert, spesielt i nord. Videre er det blitt påvist at mye av avfallet kan spores tilbake til kilder relatert til fritidsaktiviteter og kystindustri, hvilket igjen tilsier at både enkeltpersoner, næringsliv og internasjonale aktører må påta seg sin del av ansvaret for forsøplingen av norske farvann og strender. Denne kunnskapen gir oss et godt utgangspunkt til å utarbeide mulige løsninger på problemet marin forsøpling, og indikerer hvor fokus burde legges for å oppnå en bred nasjonal satsing på dette området.

Betydningen av holdningsskapende arbeid og gode systemer

Enkeltpersoners holdninger og engasjement er svært viktig. Arbeidet med Strandryddedagen har vist at en stor andel av befolkningen ikke er bevisst på omfanget og konsekvensene av marin forsøpling. Mangel på kunnskap og gode vaner generelt fører til unødvendig mye forsøpling, noe som spesielt er synlig i byer og annen tettbebyggelse. Samtidig er det viktig å tilrettelegge for innsamling av avfall for gjenvinning. Kontinuerlig holdningsskapende arbeid og gode retursystemer er derfor nødvendig for å forebygge og redusere tilførselen av marin forsøpling.

Bilde: Strandryddere på Fornebu. Hold Norge rent.

Strandryddedagen er et godt tiltak for å fremme gode holdninger, skape positivt engasjement og bidra til økt bevissthet i samfunnet rundt marin forsøpling. Funn fra Strandryddedagen gjør det også mulig å legge til rette for flere målrettede og tilpassede ryddekampanjer, samt forebyggende tiltak.

Skolene er viktige i det holdningsskapende arbeidet, og det ligger et stort potensial i å knytte strandrydding og marin forsøpling tettere opptil miljø- og naturfagsundervisning. Strandrydding er en sunn, fysisk aktivitet, og elevene husker i lang tid etterpå at de har vært med på aksjonen. Ved å kombinere fysisk handling og en praktisk tilnærming med undervisning i klasserommet, kan man bedre stimulere til gode vaner enn det som er mulig gjennom teori alene. Dette kan være med på å bidra til utvikling av bærekraftige holdninger og vaner hos den yngste generasjonen. I tillegg er det viktig å påpeke at mange skoler har glede av slike aksjoner, og at de gjerne bruker hele dager eller flere uker på strandrydding.

Behov for samarbeid mellom sektorer

Holdningsskapende arbeid og frivillig innsats er selvsagt bra, men ikke tilstrekkelig alene. Det er også behov for mer forskning på kilder, sammensetning av avfall, og konsekvenser av forsøpling, selv om kunnskapsgrunnlaget allerede er godt nok til å kreve handling. Det viktigste er en mer helhetlig tankegang og et bredt samarbeid mellom ulike aktører i inn- og utland, som drar nytte av variert fagkompetanse og erfaringer. Viktig er det at norske myndigheter fører an i dette arbeidet, og setter klare mål for den nasjonale innsatsen, slik at det eksisterende engasjementet får gode vekstvilkår og et vedvarende klart fokus.

Næringslivets ansvar

Næringslivet er en sentral aktør på dette området. Det er viktig at denne samfunnssektoren tar et større ansvar for avfallet som havner i det marine miljø. Et utvidet produsentansvar bør vurderes både i Norge og i Europa forøvrig, noe som forhåpentligvis kan føre til mer hensiktsmessig utforming og merking av produkter, med mål om å stimulere til gjenbruk og gjenvinning. Fiskeri- og oppdrettsutstyr er naturlige prioriteringer i en slik sammenheng.

Registreringer fra Strandryddedagen viser at fiskeredskaper er på avveier langs hele norskekysten. For noe av utstyret, eksempelvis garn, fins det allerede returordninger. Flere hundre tapte fiskegarn fjernes hvert år ved hjelp av Fiskeridirektoratets ryddetokter, og det er satt i gang frivillige ordninger for innlevering av gammelt fiskegarn. Det fins også kommersielle aktører på området, som Norsk Fiskeriretur AS (www.nofir.no). Alt tyder på at det er behov for å intensivere denne innsatsen.

Bilde: Fiskeridirektoratet

I tillegg har fiskeri- og oppdrettsbransjen igangsatt en prosess for å etablere retursystemer for fiskeredskap og oppdrettsutstyr, et tiltak som delvis finansieres gjennom Innovasjon Norge og Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF). Det gjelder særlig tauverk, noter, forslanger og flyteringer m.m. av plast. Bedre returordninger for fiskerutstyr, kan bidra til færre redskaper på avveier. Ryddetoktene til Fiskeridirektoratet vil likevel være nødvendige i lang tid fremover, i og med at såpass mye tapt utstyr allerede er i havet.

Det er også viktig at andre relevante næringer, med produsenter av matemballasje som et typisk eksempel, sikrer en forsvarlig avfallshåndtering med utvidede returordninger. Avfall fra folk som spiser mens de er på farten, utgjør en stor bestanddel av forsøplingen på strender, og det er generelt viktig at returordningene for emballasje utvikles i tråd med det aktuelle atferdsmønsteret. Disse næringene må bidra til å igangsette konkrete tiltak for å fjerne og redusere tilførselen av marin forsøpling, og jobbe målrettet i samarbeid med relevante partnere for å finne langsiktige løsninger.

Offentlig ansvar

I forbindelse med marin forspøpling er det mye engasjement å spore hos myndigheter, organisasjoner og frivillige. Men engasjementet kunne gjerne ha ført til mer handling. Det er en utfordring at det offentlige ansvaret på dette området er fragmentert og fordelt mellom mange etater og departementer. For å skape mer fremdrift og økt nasjonal innsats, er det behov for tydeligere ansvarsfordeling blant de offentlige instansene og en tydeligere prioritering av prosjekter knyttet til marin forsøpling. Miljødirektoratet vil kunne få et sentralt ansvar i kampen mot marin forsøpling.

Det er viktig at marin forsøpling kommer inn i den helhetlige avfallspolitikken, og at det settes nasjonale miljømål og måleindikatorer for marin forsøpling. Dette vil resultere i mer målrettet og resultatorientert arbeid. Temaet marin forsøpling har nå sin egen side på Miljøstatus og denne kan bygges ut med mer informasjon.

Bilde: strandrydder

Engasjerte kystkommuner

Kystkommunene kan spille en nøkkelrolle i arbeidet med å redusere søppel langs kysten. Kommunene har naturligvis rutiner på plass for håndtering av avfall fra innbyggerne, og kan bidra ved koordinering av ryddeaksjoner både på offentlig eiendom og som bindeledd mellom private grunneiere og frivillige som vil gjøre en innsats for å holde kysten ren. De kan også selv initiere ryddeaksjoner blant privatpersoner og for skoleklasser. Det vil være ekstra viktig å sørge for at avfallet som samles sammen, blir håndtert på forsvarlig vis.

For at kommunene skal kunne gjøre en best mulig jobb, må de gis informasjon om hva som forventes av dem og råd om hvordan de bør gå frem. Det kan for eksempel utvikles informasjonspakker som inneholder alt av nødvendig grunnlagsmateriale. Noen kommuner har inngått samarbeid gjennom

Nettverket for kystkommuner (NFK). Dette kan være en mulig kanal for samarbeid også om marin forsøpling. Kommunenes internasjonale miljøorganisasjon (KIMO) har marin forsøpling som et av sine satsningsområder, og kan være en god ressurs for kommuner som trenger råd og informasjon.

Internasjonalt samarbeid

Marin forsøpling er i høyeste grad et globalt problem, og varige, effektive tiltak krever økt samarbeid over landegrensene. Det er viktig at Norge deltar i relevante fora over landegrensene, og samarbeider med utenlandske organisasjoner om kampanjer og aktiviteter. Hold Norge rent har gjennom Strandryddedagen hatt god kontakt den amerikanske stiftelsen Ocean Conservancy. Ved at flere land følger samme mal for registrering av marin forsøpling, innhentes internasjonalt anvendelig informasjon over mengde og sammensetning, som videre kan bidra til å øke bevisstheten rundt problemet. Dette gjelder både i forhold til folk flest og for politikere og ansvarlige myndigheter.

OSPAR, der 15 land med kystlinje samarbeider for å ta vare på det marine miljøet i Nordøst-Atlanteren, er et spesielt viktig forum for Norge. Norge må øke sin innsats for å møte anbefalingene som er satt i denne konvensjonen. Et spesielt spennende tiltak som er iverksatt i flere av medlemslandene, er såkalte fishing for litter-prosjekter. Disse innebærer at fiskebåter utstyres med robuste sekker til å samle søppel som havner i trålen. Sekkene leveres inn kostnadsfritt når båtene kommer til land. I 2012 ble det satt i gang et lignende pilotprosjekt i Troms.

OSPAR overvåker marint forøpling på syv lokaliteter i Norge. To av disse befinner seg på Svalbard, mens de andre fem er på fastlandet. I løpet av noen år vil vi sannsynligvis være i stand til å si mer om trender etter å ha overvåket/registrert forsøplingen på disse OSPAR-strendene. Foreløpig kan vi si at det er enorm forskjell på det som registreres på Hvaler, der det forekommer noe avfall relatert til fiskeri og skipsfart, men enda mer fra husholdning og by, og på Svalbard, der den fiskerirelaterte forsøplingen dominerer.

Ansvar for opprydding og mottak av marint avfall

Hvis strandrydding skal fungere optimalt, er det viktig med gode ordninger og klare retningslinjer for innsamling og mottak. I dagens situasjon er det slik at kommunen blir satt i en vanskelig situasjon vis-à-vis avfallet som samles fra frivillige ryddeaksjoner. Kommunen ønsker å ta i mot avfallet uten kostnad, noe som er vanskelig innenfor dagens system. Siden marin forsøpling ikke kan regnes som husholdningsavfall, havner det erfaringsmessig automatisk i kategorien næringsavfall. Dermed tas det ofte betalt for innlevering av avfall fra ryddedagen. Dog står det ikke i forurensningsloven at marin forsøpling er næringsavfall, og det er et behov for en presisering av hvordan avfallet til syvende og sist skal klassifiseres.

For å bidra til økt rydding og engasjement, er det viktig at det er enkelt å levere avfallet til riktig instans. Det bør legges til rette for at frivillige kostnadsfritt kan levere avfall til gjenvinningsanleggene etter ryddeaksjoner. Per i dag løser noen kommuner og IKS-er problemet, ved at avfallet blir tatt i mot gratis og tjenesten finansiert på en alternativ måte. Men for å bidra til økt innsats mot marin forsøpling, er det viktig å finne en langsiktig, felles gangbar løsning for mottak av avfall fra frivillige ryddeaksjoner, som verken medfører merkostnader for kommunene eller engasjerte enkeltpersoner og grupper.

I dag er det også uklarhet og uenighet om hvem som har ansvar, og hvem som skal betale for ryddeaksjoner, forebyggende arbeid og holdningsskapende kampanjer. Naturmangfoldlovens § 11 påpeker at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver, altså at den som er ansvarlig for forsøplingen er ansvarlig for ryddingen, i tråd med prinsippet om at forurenser betaler.

Forurensningsloven § 28 slår fast at forsøpling er forbudt og at den som har overtrådt forbudet har ansvar for opprydding. Problemet er at mange oppfatter marin forsøpling som herreløst. Strandryddedagen har dog påvist at kildene lar seg identifisere oftere enn man kanskje skulle tro, og de identifiserbare kildene til marin forsøpling må i denne sammenhengen være selvskrevne bidragsytere i oppryddingen.

Det ligger potensial i å undersøke hvordan innsamlingsordninger og ulik grad av tilrettelegging kan påvirke forsøplingsmønsteret. Her fins det mye kunnskap blant enkeltaktører, for eksempel Skjærgårdstjenesten. Det kan være ønskelig med tettere samarbeid mellom Skjærgårdstjenesten og kommunene rundt om i landet, så lenge det blir tatt høyde for at tjenestene allerede har en stor oppgave med grovrydding av øyer.

Kommunikasjon/spredning av informasjon

Nettsiden ryddenstrand.no er et helt sentralt redskap i arbeidet med den nasjonale Strandryddedagen. Nettsiden gir variert og praktisk informasjon om selve arrangementet, om strandrydding, og om konsekvensene av marin forsøpling. Sosiale media, og da særlig Facebook-siden, har også vært viktig i synliggjøring av Strandryddedagen. Den inviterer til aktiv kommunikasjon fra brukere, noe mange har benyttet seg av. Med bakgrunn i de brukermønstrene vi ser, og som virker å være godt etablert etter to strandryddedager, kan vi fastslå at det blir svært viktig å gjøre den ferdige manualen enkelt tilgjengelig på nettet.

Personlig kommunikasjon har vist seg å være en velegnet metode for å skape engasjement og deltakelse blant lag, foreninger og privatpersoner. Noen kommuner og IKS-er har valgt å bruke midler på annonser, men dette har ikke fungert optimalt som rekrutteringsmetode. Strandryddedagen 2012 viste at det med fordel kan legges mer vekt på å rekruttere lokale koordinatører, som har direkte kontakt med ryddere i sitt nærområde. Mye av informasjonen i manualen er tiltenkt potensielle koordinatører med behov for tips og råd til hvordan man organiserer en ryddeaksjon. Informasjonen i manualen kan også med fordel rettes mot avfallsselskaper og kommuner, ikke minst kystkommuner.

Omtale i lokalaviser kan også i større grad brukes til å spre informasjon om kampanjen. Spredning av manualen og dens innhold er generelt sett meget viktig for å engasjere flere ryddere, og for å øke registreringen er det behov for å forbedre kommunikasjonsverktøyet. Ett forslag er en app som gir rydderne mulighet til å enkelt registrere avfall direkte på stranda. En videreutviklet kartløsning på nett, der ryddere kan melde fra om en forsøplet strand eller om hvor en ryddeaksjon skal finne sted, er også et klart mål.

Bilde: Kjell Henriksen, Kongsvik skole

4. KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

Strandrydding er velegnet som lokalt miljøtiltak. Ryddeaktivitet har en umiddelbart synlig positiv effekt på nærmiljøet, det skaper oppmerksomhet rundt marin forsøpling, og det bidrar til økning av kunnskap. Men marin forsøpling er en sammensatt miljøutfordring. Store mekanismer må endres og koordineres for å få til en reduksjon av avfallsmengden. Forrige kapittel drøftet sentrale områder i en bred nasjonal satsing mot marin forsøpling. I dette kapitlet løftes flere sentrale punkter frem, med konkrete forslag til videre arbeid.

1. Marin forsøpling – et omfattende miljøproblem

Marin forsøpling er et omfattende og sammensatt globalt miljøproblem. Forsøplingen på strender utgjør kun 15% av den totale marine forsøplingen, og er dermed kun toppen av isfjellet. Avfallet ellers flyter i og under havoverflaten, og ligger på havbunnen. Mye marin forsøpling føres med havstrømmene over lange avstander, og kan finnes igjen langt fra kilden. Et stort antall dyr dør hvert år som en følge av skader fra marint avfall. Særlig utsatt er sjøfugl, fisk og marine pattedyr, men også for dyr på land kan følgene være fatale. På Svalbard dør reinsdyr etter å ha viklet seg inn i gamle garnrester som er skylt i land.

Marin forsøpling er også et samfunnsproblem, da forsøplingen medfører en økonomisk byrde for flere sektorer. Særlig kystsamfunn blir påført betydelige utgifter, hvilket også kan bidra til negative sosiale ringvirkninger. Blant konsekvensene finner vi utlegg ved opprydding, uenighet om ryddeansvar, forringelse av et områdes estetiske verdi, og tapte turistinntekter. Spøkelsesfiske, der tapt og forkastet fiskeutstyr fortsetter fangsten uten å bli tømt, fører til at fiskere går glipp av det som i lengden hadde utgjort store inntekter.

2. Forebygging og opprydding – en organisatorisk utfordring

Marin forsøpling har en rekke kilder. Det kommer fra land, kystbasert aktivitet og aktiviteter til havs. De landbaserte kildene er privatpersoner, industri, villfyllinger og avfallsdeponier. Avfall fra kystnære industri- og boområder føres også ofte på havet av vind og vær, gjerne grunnet dårlig lagring eller mangelfulle rutiner. Det kommer også til avfall fra avløp og overflateavrenning under kraftige regnværperioder og ved snøsmelting. Fiske, offshore, shipping og akvakultur er blant avfallskildene til havs.

Med så mange ulike kilder, som spenner alt fra enkeltindivider til storindustri, er det en organisatorisk utfordring å angripe problematikken på en måte som faktisk gjør en forskjell. Svært mange aktører har ansvar for hver sin lille del av totalmengden, og det oppstår ofte en mangel på handling og effektiv framdrift. Med en bredere innsats nasjonalt og internasjonalt, som tar sikte på mer samkjørt fokus på strategier og løsninger, og aktiv bruk av kunnskapen som er der, kan utfordringen takles på en helhetlig måte. Herreløst avfall er et felles ansvar, og det må løses i fellesskap.

Preventiv innsats er svært viktig. Kontinuerlig holdningsskapende arbeid og gode retursystemer må til for å forebygge og redusere tilførselen av marin forsøpling. Det er behov for store og små informasjonskampanjer som når ut til relevante aktører og til befolkningen generelt. Samtidig er det viktig å ha fokus på at det er forurensere som skal betale, og at det skal være givende å være en ansvarlig aktør.

Bilde: Hilde Viker Bermtsen, Østre Halsen skole, Larvik

3. Frivillig engasjement og statlig ledelse

Det frivillige arbeidet er viktig i kampen mot marin forurensning. Enkeltpersoner og andre frivillige aktører er en uvurderlig rydderressurs, særlig i tilfeller der lokale avfallsproblemer alt er oppstått. Men for å nå målsetningen om vesentlig mindre søppel i strandsonen, må det et bredere engasjement til, og det personlige ansvaret kan ikke anses for å være hovedløsningen på problemet. Det er, som sagt, behov for økt samarbeid og samkjøring mellom ulike aktører over landegrensene for å oppnå utslagsgivende fremdrift. Det er spesielt viktig at norske myndigheter tar det overordnede ansvaret for opprydding av marin forurensning, og det gjelder særlig avfallet som har samlet seg opp over mange år.

Staten må også sette klare mål og delegere ansvar til viktige aktører, og jobbe aktivt for å få de berørte næringene til å utøve et felles ansvar og samarbeid når det gjelder marin forurensning. Det er avgjørende at næringer og organisasjoner som har en interesse for å jobbe for et rent hav og ren kyst, blir involvert på en positiv måte. Det er her i første rekke snakk om fiskerisektoren, havbruksnæringen, turistnæringen, rederinæringen og interkommunale friluftsråd.

For å muliggjøre et slikt samarbeid, er det viktig å legge til rette for dialog og flere møteplasser. Et konkret forslag er å etablere et årlig møte hvor alle aktører på området inviteres til å se på løsninger og til å drøfte muligheter for gjensidige forpliktelser og samordning.

4. Miljømål for marin forurensning må inn i norsk avfallspolitikk

For å redusere marin forurensning, trengs det en helhetlig og langsiktig løsning på nasjonalt plan. Marin forurensning må innlemmes i en helhetlig avfallspolitikk, og det må settes nasjonale miljømål og måleindikatorer på dette området. Det er positivt at marin forurensning er synliggjort som et eget tema på Miljøstatus. En videreutvikling av spesifikke mål og måleindikatorer vil gjøre tiltak mot marin forurensning enda mer effektive og resultatorientert.

5. Finansiering av ryddeaktivitet

For å bidra til økt ryddeaktivitet og engasjement, er det viktig at det er enkelt å levere avfallet til riktig instans og at levering ikke innebærer merkostnader for kommunene eller enkeltpersoner og grupper. Per dags dato fins det ikke en god ordning for dette, og Hold Norge Rent må anbefale ryddere om å ta kontakt med kommunen for å høre om det lar seg gjøre å levere avfallet gratis. Noen kommuner er i stand til å legge til rette for dette, men en slik praksis befinner seg i en gråsoner da regelverket egentlig ikke tillater det. Det er også urimelig at de som ønsker å bidra positivt med å fjerne andres søppel, skal ha en kostnadsbelastning for dette. Spesielt for utsatte kystkommuner slår det svært skjevt ut.

Det er behov for økte statlige bevilgninger knyttet til strandrydding, spesielt for å muliggjøre gratis innlevering av avfallet. Her må det offentlige finne gode løsninger. En mulig fremgangsmåte er at staten tar regningen for håndtering av innsamlet avfall. Hovedhensikten må være at ryddere kan levere marin forsøpling til lokale avfallsmottak uten kostnad, og at verken kommunen eller det kommunale avfallsselskapet må dekke den ekstraordinære regningen. En slik løsning vil med stor sannsynlighet stimulere til å flere ryddeaksjoner og økt deltakelse, og det er derfor viktig å spre informasjon om en slik eventuell ordning til enkeltpersoner og frivillige grupper.

6. Skjærgårdstjenesten som modell

Rapporten har allerede pekt på behovet for bedre samordning og økt samarbeid mellom ulike aktører i kampen for å redusere forekomsten av marin forsøpling. Skjærgårdstjenesten, et vellykket samarbeid som eksisterer mellom en rekke kommuner, fylkeskommuner, friluftsråd og staten om forvaltningen av friluftsområder langs deler av norskekysten, er en modell å etterstrebe og videreutvikle. Hvis man skal utvide Skjærgårdstjenestens oppgaver og geografisk virkeområde kan også andre roller være aktuelle å vurdere, for eksempel en rådgivende ekspertrolle. I tillegg må det nevnes at strandrydding kun er en liten del av tjenestens sammensatte oppgaver, og forventninger om samarbeidets art og omfang må ta utgangspunkt i dette.

5. KILDER (FOR RAPPORT OG MANUAL)

ABC på ryddenstrand.no

<http://ryddenstrand.no/slik-rydder-du/>

Ocean Conservancy

<http://tocdev.pub30.convio.net/our-work/marine-debris/international-coastal-cleanup-6.html>

Green Hands

<http://www.greenhandsusa.com/eventguide/page:260>

Kunnskap om marint søppel i Norge 2010 – Rapport fra KLIF og DN (Hals et. al)

<http://www.klif.no/publikasjoner/2753/ta2753.pdf>

Rapport fra Strandryddedagen 2012 (Analyse av data og erfaringer)

<http://www.holdnorerent.no/content/view/full/15901>

Rapport fra Strandryddedagen 2011 (Analyse av data og erfaringer)

http://ryddenstrand.no/wp/wp-content/uploads/Rapporten_fra_Strandryddedagen2012.pdf

Presentasjon og film fra Bo Eide (Hold Norge Rent Konferansen 2012)

http://holdnorerent.no/hold_norge_rent/cleaner_coastlines

Oslofjordens Friluftsråd

<http://www.oslofjorden.org>

Direktoratet for naturforvaltning:

<http://www.dirnat.no/content/500040577/Et-hav-av-soppel>

Rapport Strandryddeuka 2012 - Lofoten Avfallsselskap IKS

http://las-lofoten.no/images/2012/Rapport_strandryddeuka_2012_versjon2.pdf

Nordmenn vil rydde strender

<http://ryddenstrand.no/2012/07/03/nordmenn-vil-rydde-strender/>

MANUAL

OM MARIN FORSØPLING

Marin forsøpling er et stort globalt miljøproblem. Hver dag ender flere millioner små og store ting opp i havet verden over. Disse tingene stammer fra menneskelig aktivitet, og hører absolutt ikke hjemme i havet. Ifølge Verdens naturfond (WWF) havner ca. 6.4 millioner tonn søppel i havet hvert år på verdensbasis. Den marine forsøplingen er stygg å se på, den forgifter naturen, og den utsetter fugler og annet dyreliv for konstant fare. WWF opplyser også at 100 000 marine pattedyr blir drept eller skadet hvert år som direkte konsekvens av dette utstrakte miljøproblemet. Det tilsvarende tallet for fugler er omlag 1 000 000. Veldig lite av avfallet i og rundt verdens hav blir fjernet. Det blir anslått at 15% av det marine avfallet ligger på strender og langs kysten, mens 15% flyter, enten på eller under vannoverflaten. De resterende 70% av det marine avfallet ligger på havbunnen (tall fra OSPAR 2009).

En trussel for helse og miljø:

Marin forsøpling forringer levevilkårene til dyr og mindre sjøorganismer, og kan også true menneskers helse. Nyere forskning viser at plast fragmenteres til stadig mindre biter, som til slutt blir såkalt mikroplast. Mikroplast kan forekomme i sjøvannet, og selv små mengder kan overføre miljøgifter til marint dyreliv. Vi vet at sjøfugler oppfatter plastfragmenter som mat, og at magene deres er fulle av plast og andre fremmedelementer. Nyere studier fra Skottland har også påvist plastfragmenter i magen til sjøkreps. Sjøpattedyr og sjøfugler setter seg fast i liner og garnrester. Muslinger filtrerer store mengder vann, og på den måten kan de få i seg mikropartikler. Marine pattedyr, sjøfugl, fisk og andre dyr skades eller blir drept hvert år som direkte konsekvens av marin forsøpling. Miljøgifter fester seg på overflaten av plastfragmenter. Flere dyr og fugler oppfatter disse små plastbitene som føde, og på den måten kommer giftstoffene inn i levende organismer og næringskjeden.

Hovedproblemet plast

Funn fra ryddeaksjoner og forskning viser at plast, i form av alt fra udefinert mikroplast til større gjenstander, er hovedelementet i den marine forsøplingen. I naturen tar det flere hundre år før plast brytes ned. Det er også et problem at platen brytes ned i mindre biter, slik at det blir enda mer krevende å fjerne. I tillegg kan det altså se ut som mat for fugl og fisk. De aller minste plastbitene er i tillegg en trussel for sjøorganismer som får i seg næring ved å filtrere vann.

Småsøppel

Småsøppel, som sneiper og bomullspinner, utgjør en vesentlig del av den marine forsøplingen. Når fugler ser småsøppel som flyter på vannoverflaten, rekker de ikke å registrere at det faktisk ikke er spiselig. De flyr ned i full fart og snapper det i seg. Da er det for sent. Resultatet kan være umiddelbar kvelningsdød, eller at fuglen i har søppel i magen så lenge den lever. Det kan føre til fordøyelsesplager, forgiftning og forstoppelse. Da mageinnholdet til 55 havhester ved Lista ble analysert for noen år siden, hadde 98% av fuglene plast i magen. Gjennomsnittet var 46 plastbiter per fuglemage. Dette tilsvarer en middagstallerken med avfall for et menneske.

Farlig avfall

Under Strandryddedagen er det blitt funnet mye farlig avfall. Dette er avfall som inneholder helse- og miljøfarlige stoffer. Batterier, malingspann og oljefat inneholder miljøgifter som kan lekke ut i sjøvann., og det farlige avfallet er ofte så tungt at det umulig kan ha drevet i land med havstrømmer og

vind. Den eneste konklusjonen må da bli at det ble dumpet med viten og vilje. Slike funn er en klar indikasjon på at holdningene i samfunnet må påvirkes til det bedre.

Spøkelsesfiske

Spøkelsesfiske er et annet stort problem innen marin forurensning. Dette er betegnelsen på fiskeutstyr som er gått tapt som følge av vær og vind, som er blitt dumpet med vilje, eller rett og slett glemt. I denne kategorien finner vi garn, teiner, bøyer og flottører, fiskesnører, fiskekroker, tau, kabler, pakkeband og strips. Fordi fiskeutstyr vanligvis er laget av slitesterke materialer, brytes det veldig langsomt ned i havet og naturen ellers. Utstyret er ofte produsert med UV-bestandighet, og under vann minker uansett effekten av UV-stråler. Kjølige temperaturer bidrar også til å sinke nedbrytingen.

En alvorlig konsekvens av spøkelsesfiske er at garn, teiner o.l. bare fortsetter å fange fisk uten å bli tømt. Fisken dør og råtner bort, men garnet slutter ikke å fange fisk av den grunn. Ny fangst kommer stadig til i en ustanselig, fullstendig bortkastet syklus. Andre dyr, som skilpadder og sel, vikler seg hyppig inn i garn, tau, o.l. En vanlig konsekvens i slike tilfeller er en langsom og pinefull død. En sel kan for eksempel få et tau rundt midjen i ung alder, for deretter å leve med tauet på kroppen resten av livet. Kanskje den klarer seg greit en kort stund, men tauet vil stramme seg og ganske sikkert forårsake store skader og smerter når selen blir voksen. Drukningssdød er en annen mulig følge av å bli sittende fast i garn. Flere døde dyr ble funnet under Strandryddedagen både i 2011 og 2012.

Moderne fiskeutstyr er tilvirket for å tåle havstrømmer og kraftig uvær, og et fiskegarn kan fange fisk i flere år, selv om det ikke blir tømt. Endelig oppløsning kan ta flere hundre år. Sjøliv påføres store lidelser og dør, men det har også negative følger for fiskeindustrien som går glipp av fangst og inntekter.

Å spore marin forurensning

Det råder fortsatt en forestilling om at marin forurensning er herreløst, men nyere erfaringer viser at det ofte er mulig å spore forurensningen tilbake til kilden, det være seg næringsvirksomhet, typiske fritidsaktiviteter ved kysten, bruk av produkter, osv. Allerede den første Strandryddedagen var med på å bekrefte at marin forurensning i og ved norske kystfarvann i hovedsak stammer fra aktiviteter på norsk jord og sjø. Men sammensetningen av avfallet varierte avhengig av geografiske forhold. Den ytterste kyst i nord var mer utsatt for fiskerirelatert avfall. I sør fant man mye emballasje til mat og drikke. En høy andel plast ble funnet på alle plukkstedene. Disse tendensene var tydelige også i 2012. 60% – 80% av den marine forurensningen i verden stammer for øvrig fra fastlandet.

Bilde: Bo Eide

Marin forsøpling har ikke bare negative følger for marine økosystemer, men også for mennesker. Lokale myndigheter, turisme, shipping, fiskerinæringen, havner og båteiere kan alle merke uheldige økonomiske følger, for eksempel tapte inntekter eller utgifter i forbindelse med opprydding.

Hvordan kan vi bekjempe marin forsøpling?

Vi vet mer enn nok til å erkjenne at marin forsøpling er et alvorlig problem. Det er behov for gode avfallssystemer, både når det gjelder rydding, henting og resirkulering av avfall. Og disse ordningene må selvsagt finansieres på en tilfredsstillende måte. I tillegg er det nødvendig å minske tilførselen av marin forsøpling, f.eks. gjennom forbedrede holdninger. Og hvis uhellet først er ute, noe det åpenbart er over hele kloden, må det settes inn effektive ryddetiltak.

KORT OM STRANDRYDDEDAGEN

Strandryddedagen er et miljøprosjekt iverksatt av Hold Norge rent. Målet med det årlige arrangementet er å bidra til en renere kyst, samt å bidra til økt dokumentasjon av marin forsøpling. Med aksjonen ønsker vi å engasjere så mange som mulig, og å forbedre den allmenne kunnskapen om denne alvorlige miljøutfordringen.

Den norske Strandryddedagen ble innført høsten 2011. Etter en vellykket pilotaksjon, der godt over 2000 motiverte ryddere tok til strendene, og en rekke kommuner, avfallsselskaper og organisasjoner også bidro, ble aksjonen gjentatt våren 2012. Dette året så dobbelt så mange registrerte ryddeaksjoner langs norskekysten, samt et par aksjoner i innlandsfylker. Hold Norge rent er nå inne i en prosess der Strandryddedagen skal bli etablert som en årlig miljøbegivenhet hver vår, en årstid der mange kommuner rundt om i landet er engasjert i ryddeaktivitet.

Les om erfaringer og tall fra aksjonen i 2011 (last ned pdf fil)

Last ned og les rapporten om hva som ble funnet i 2012.

Internasjonalt samarbeid

Strandryddedagen i Norge har de to første årene delvis inngått i den internasjonale strandryddedagen, i regi av Ocean Conservancy (amerikansk stiftelse). Ocean Conservancy har gjennomført sin verdensomspennende strandryddekampanje siden 1986, og i 2010 deltok over 600 000 mennesker i 108 land. I 2011 var Norge offisielt med for første gang. Ved å følge rutinen for registrering som er utviklet av Ocean Conservancy, har de årlige aksjonene i Norge og andre steder bidratt til en global oversikt som gir stadig oppdatert informasjon om avfallsmengder og forsøplingens sammensetning, og som kan brukes på ulike praktiske og forskningsmessige måter.

Ta del i Strandryddedagen 27.april 2013!

Hold Norge rent ønsker å samarbeide med så mange kommuner, IKS-er og andre aktører som mulig, og vi oppfordrer alle interessenter til å ta kontakt. Husk: Det er enkelt å få i stand en lokal aksjon! Alle kan sette i gang ryddeaksjoner på strender og kyststriper i sitt nærmiljø, og øke dokumentasjonen av marin forsøpling gjennom sitt engasjement. Skjema som brukes til å registrere funn kan lastes ned fra **ryddenstrand.no**. Rydd og registrer avfallet, ta bilder, og ta del i en kort evaluering online. Send oss en e-post om du vil arrangere, eller har arrangert, en ryddeaksjon!

STRANDRYDDING: HVEM KAN GJØRE HVA?

I kampen mot marin forsøpling trengs det innsats fra alle sektorer og samfunnsnivå. Både det private og det offentlige har en viktig jobb å gjøre for å skape renere og triveligere strender. Alle aktører, små og store, kan bidra på den store strandryddedugnaden, om det så er ved konkret ryddejobb, som koordinator for aksjoner, som motivator og spredder av informasjon og engasjement til andre, ved midler til ryddeaksjoner, eller ved å gjøre levering av avfallet enklere for de som deltar. Her er en oversikt over ulike aktører og hva hver enkelt kan bidra med.

Skoler:

Det kan være både lærerikt og gøy for skolens elever å engasjere deg i strandrydding. Deltakelse på Strandryddedagen bidrar til fysisk aktivitet i frisk luft, og gir en unik mulighet for å lære om forsøpling, dyreliv og miljø. Aktiviteten gir rom for å gjøre mye eller lite, avhengig av tid og lyst. Skolen kan legge inn marin forsøpling som temaarbeid på ulike trinn. Hold Norge rent har utviklet en presentasjon om marin forsøpling som er tilpasset ungdomsskolen, men som også kan brukes på andre trinn. Last ned presentasjon i **pdf** eller **pptx** med tilhørende manus. Manuset kan brukes ordrett, eller fungere som et praktisk utgangspunkt for lærere som vil sette sitt eget preg på det.

Muligheten ligger til rette for at skolen kan inkludere strandrydding som prosjektarbeid, hvor elever rydder en strand, dokumenterer funnene og eventuelt gjør etterarbeid for å få enda mer ut av deltakelsen. Det å dokumentere funnene kan være spesielt spennende, og det kan knyttes mange ulike prosjekter opp mot selve registreringen. Strandryddedagen kan knyttes til ulike kompetansemål for trinn og fag. **Se eksempler.**

Meld klassen på årets Strandryddedag: <http://ryddenstrand.no/jeg-vil-rydde/>

Dokumenter funnene: <http://ryddenstrand.no/registrer-dine-funn/>

Interkommunale renovasjonsselskap (IKS):

IKS-er kan hjelpe til med å ta i mot og behandle søppel som er samlet inn av de frivillige rydderne, eller hente avfallet ved aktuelle strender. Det er viktig å kunne kommunisere tydelig til strandryddere om hvordan avfallet skal samles inn eller leveres, og hvilke krav og betingelser som gjelder. Selskapet kan også ta kontakt med de som skal viderebehandle avfallet, med tanke på å finne de miljømessig mest optimale behandlingstilnæringer.

Avfallsselskap kan også ta en mer aktiv rolle, gjerne ved å koordinere og legge til rette for lokale strandryddeaksjoner. Der styre og rammebetingelser tillater det, vil årlig deltakelse være et naturlig mål. Selskapet kan bidra med sekker og skjema for registrering av avfall til frivillige, og ordne det slik at avfallet leveres gratis på miljøstasjoner i strandryddeuka, eller etter avtale.

Oversikt over hvilke kommunale og interkommunale avfallselskap som har ansvar for avfallshåndtering i din kommune.

Regelverk for behandling av næringsavfall.

Kommune:

Det er den enkelte kommune som har ansvar for å samle inn det private husholdningsavfallet hos forbrukerne. Kommunen har ingen plikt til å samle inn næringsavfall, men har mottaksanlegg for denne typen avfall. Noen kommuner har valgt å samarbeide om renovasjonen og gått inn i interkommunale samarbeid. Noen velger å ha egne renovatører, mens andre får private aktører til å gjøre jobben. Se posten for IKS-er for mer informasjon om mottak og behandling av næringsavfall.

Kommunen kan også ta en mer aktiv rolle som koordinator og pådriver for lokale strandryddeaksjoner. Larvik kommune i Vestfold har for eksempel et fast årlig opplegg for rydding av strender. Kommunen inviterer alle personer og grupper, ideelle organisasjoner, skoler og barnehager til å delta, bidrar med sekker og engangshansker til de som ønsker å benytte det, samt sørger for innhenting av avfall.

Mer informasjon om initiativet i Larvik:

<http://www.larvik.kommune.no/Nyheter/Siste-nytt/Aksjon-Varrydding-og-Strandryddedagen/>

Se **oversikt** over hvilke kommunale og interkommunale avfallselskap som har ansvar for avfallshåndtering i din kommune:

Organisasjoner:

Miljø og naturvernorganisasjoner, og andre organiserte grupper, kan gjøre en veldig viktig jobb i arbeidet med å redusere marin forurensning. Organisasjoner kan bidra med å spre informasjon om problemet til egne medlemmer, andre i sitt nettverk, og samfunnet generelt. På den måten er de med på å skape større bevissthet og en økt forståelse for hvorfor rydding av strender er så viktig. Mange større organisasjoner har gjennom sine lokale medlemsgrupper også en unik mulighet til å koordinere egne lokale ryddeaksjoner med innsats fra frivillige. Kanskje kan deltakelse på Strandryddedagen legges inn som en årlig aktivitet i organisasjonen?

Påmelding Strandryddedagen:

<http://ryddenstrand.no/jeg-vil-rydde/>

Dokumentasjon av funnene:

<http://ryddenstrand.no/registrer-dine-funn/>

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til registrering av aksjon og registrering av funn.

Enkeltpersoner:

For å redusere mengden marin forurensning, trenger vi hjelp fra ildsjeler og engasjerte mennesker. Som en frivillig entusiast kan du gjøre mye for å skape et renere og triveligere kystmiljø. Du kan gå ut selv for å rydde, noe som gir deg både frisk luft, mosjon og god samvittighet. Med litt etterarbeid kan du også bidra til økt dokumentasjon av marin forurensning. Er du i stand til å motivere andre til innsats, er det kjempeflott. Kanskje greier du å få med deg en kamerat, et familiemedlem eller andre i ditt lokalmiljø til å delta på årets Strandryddeaksjon. Ønsker å rydde sammen med flere, men er usikker på hvor du skal henvende deg, kan du ta kontakt med en lokal organisasjon eller gruppe med frivillige, kanskje et idrettslag eller en speidergruppe. De er uansett sikkert glade for å høre fra deg!

Er du grunneier? Ved å ta ansvar for eget område, kan også du vise ditt engasjement. Du kan la andre rydde på din eiendom, eller du kan delta aktivt i ryddingen. Hva med å organisere en lokal aksjon på

Strandryddedagen, med innsats fra frivillige og andre interesserte?

Meld deg på årets Strandryddedag:

<http://ryddenstrand.no/jeg-vil-rydde/>

Dokumenter funnene:

<http://ryddenstrand.no/registrer-dine-funn/>

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til registrering av aksjon og registrering av funn.

Skjærgårdstjenesten

Skjærgårdstjenesten er en operativ tjeneste som driver renovasjon og skjøtsel av friluftsområder langs kysten i Sør-Norge, fra Østfold til Hordaland. Tjenesten er et samarbeid mellom kommuner, friluftsråd, fylkeskommuner og staten.

Skjærgårdstjenesten har materiell og utstyr som er spesielt tilpasset oppgaven, og driver også med informasjons- og holdningsarbeid for å stimulere til mer bevisst og miljøvennlig atferd i bruken av skjærgården.

Det kan være ønskelig med tettere samarbeid mellom Skjærgårdstjenesten og kommunene rundt om i landet. Man må da ta høyde for at tjenestene allerede har en stor oppgave med grovrydding av øyer.

Mer informasjon om Skjærgårdstjenesten

Bedrifter

Bedrifter som ønsker å ta et mer aktivt samfunnsansvar og bidra positivt til mindre forsøpling, oppfordres til å engasjere seg i Strandryddedagen. Små eller store bedrifter kan delta ved å spre informasjon om kampanjen til egne ansatte, sine nettverk og til andre med potensiell interesse for å bidra på ryddeaksjoner. Bedrifter kan også ta initiativ til og organisere egne ryddeaksjoner. Kanskje kan det bli en årlig begivenhet at de ansatte tar på seg støvlene og bruker noen timer i fjæra for å rydde, samt dokumentere funnene. Bedrifter kan også gjøre en viktig jobb som sponsorer og på den måten muliggjøre enda flere ryddeaksjoner og mer koordinert aktivitet.

Private avfallsselskap

Private avfallsselskap kan ta i mot og behandle søppel som er samlet inn av de frivillige rydderne i forbindelse med en strandryddeaksjon. Eller de kan hente søppelet ved den aktuelle strand eller kyststripe. Betingelser rundt dette må kommuniseres tydelig i forkant.

Avfallsselskaper kan også bidra på en litt mer aktiv måte. De kan stille opp som sponsorer for Strandryddedagen og på den måten legge til rette for at så mange frivillige og andre interesserte som mulig får høre om kampanjen og deltar aktivt i lokale ryddeaksjoner. Ragn Sells er et avfallsselskape som sponser Strandryddedagen.

HVORDAN GJENNOMFØRE EN STRANDRYDDEAKSJON:

Alle kan ta del i en strandryddeaksjon! Turfolk, miljøentusiaster, skoleklasser, idrettsklubber, bygdelag, bedriftslag, speidere, padleklubber, dykkere, båtfolk, og alle andre med et engasjement og ønske om å bidra til et renere og triveligere nærmiljø. Her følger noen råd og tips om hvordan du går frem i gjennomføringen av en vellykket strandryddeaksjon, og noen punkter som er bra å ha i bakhodet for å unngå uforutsette problemer. Mye av informasjonen er relevant for alle ryddere, også enkeltpersoner. Visse ting er mer viktig å tenke på for deg som skal organisere en større aksjon.

Merk: I den nettbaserte manualen vil man i større grad skille mellom målgruppene enkeltpersoner og koordinatore og organisere informasjonen i forhold til målgruppene.

Hvorfor rydde strender?

Marin forurensning har bygget seg opp over mange år. Ved å rydde gjør man tilstanden langs strendene gradvis bedre. Og det er lærerikt og gøy å engasjere seg i strandrydding. Rydding av søppel på strender og i strandsonen gir god fysisk aktivitet i frisk luft, og en unik mulighet til å lære om dyreliv og miljø. Som strandrydder bidrar du

Bilde: Hold Norge rent

med et konkret jobb som utgjør en stor forskjell. For å redusere problemet marin forurensning, er vi helt avhengig av at ildsjeler og engasjerte folk av alle slag bidrar der de kan.

Avfall på land langs kysten representerer en relativt liten del (15%) av den totale mengden marin forurensning, men å fjerne dette søppelet fra strender forbedrer i vesentlig grad levevilkårene til dyr, fisk og fugl i havområdene. Samtidig som vannkvaliteten og strendenes estetiske inntrykk forbedres. Ved å rydde langs strendene, og ikke minst registrere det vi finner der, får vi bedre oversikt over kildene til forurensning. Dermed kan tiltak mot tilførselen av avfall tilpasses og iverksettes.

Hvor kan du rydde?

Finn en strand eller kyststrekning som trenger og egner seg for rydding. Stranden må være lett tilgjengelig for de som skal rydde, og det må være mulig å frakte oppsamlet avfall relativt enkelt fra stedet. Spør gjerne turlag, padlere, kommunen og andre med lokalkunnskap om hvilke tilgjengelige strender som trenger rydding. Er fremkommeligheten noe vanskelig, kan samarbeid med lokale

fiskere og andre båteiere, padlere og dykkerklubber være til stor hjelp. Informer grunneier om at du planlegger rydding. Ofte vil man kunne få til et godt samarbeid og kanskje også hjelp til god atkomst og frakting av søppelet til egnet sted.

Store deler av områder langs kysten er eid av private grunneiere. Selv om allemannsretten gir alle rett til å ferdes i utmark langs sjøen, gir ikke dette automatisk rett til å sette i gang ryddeaksjoner. Grunneieren har rett til de ressursene som fins på eiendommen, for eksempel rekvedl. I prinsippet gjelder dette også det som måtte finnes av søppel på eiendommen, i den grad dette kan kalles ressurser.

Grunneier vil i de fleste tilfeller være glad for hjelp til å holde stranda ren for søppel, men for å unngå eventuelle misforståelser, anbefales det å ta kontakt og inngå avtale før man setter i gang rydding. Dette kan gjøres direkte med grunneier, men som regel vil det være lettere å gå via kommunen. Kommunen har oversikt over grunneiere, grenser og kontaktinfo.

Vær spesielt oppmerksom dersom du planlegger å rydde i vernet område eller et område med mye fugle- og dyreliv. Ferdsel i slike områder krever særlig ansvar. Selv om blir satt pris på fjerning av søppel som kan skade natur og dyreliv, kan det være smart å kontakte kommunen i forkant for å avklare adgang og om det er spesielle hensyn å ta.

Meld fra om forsøpling

På nettsidene til Hold Norge rent kan du melde fra om spesielt forsøplede strender.

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til kartløsningen på nettsidene.

Når kan du rydde?

Å holde strendene og kysten vår ren og pen krever kontinuerlig innsats og deltagelse fra hele samfunnet. Det vi kan gjøre for å forhindre at avfall havner i det marine miljøet er absolutt viktigst. Ved å forebygge forsøpling reduserer vi behovet for opprydding og dermed også kostnader (økonomiske, miljø- og helsemessig) relatert til dette omfattende problemet. Men med dagens situasjon er det fremdeles et stort behov for å rydde strender.

Det er viktig at koordinatorene og ryddere tar høyde for de ulike geografiske og klimatiske forholdene i Norge. Vi bor i et langstrakt land. Selv om det er vår og varmt i lufta i sør, kan snøen fortsatt ligge på strender og på svabergvinteren i nord. Strandryddedagen finner sted på våren (27. april i 2013) for å sammenfalle med det generelle dugnadsarbeidet som foregår i kommuner ellers. Ryddeaksjoner rundt aksjonsdagen er derfor ekstra verdifullt, også med tanke på mediaoppmerksomhet. Strandrydding er uansett et bra tiltak, for det vesentligste er jo at det ryddes. Ryddeaksjoner og funn kan registreres på nettsidene også utenom den nasjonale Strandryddedagen.

Det er svært viktig å være oppmerksom på fugl og annet dyreliv. Våren er hekketid, og strandryddere må ta hensyn til fuglene. For enkelte områder kan det være aktuelt å rett og slett droppe strandrydding på vårparten, og heller utsette ryddeaksjonen til over sommeren. Det er nemlig vedtatt bestemmelser om ferdselsforbud i de fleste sjøfuglreservater, og det er lovstridig å ferdes innenfor disse områdene i en fastsatt periode. Det varierer noe når forbudet gjelder, men i Sør-Norge er det vanligvis snakk om 15. april til 15. juli eller 1. august. Enkelte steder starter forbudet 25. april eller 1. mai, og enda senere lengst nord. Hvis været tillater det, er det jo også fullt mulig å rydde i første halvdel av april, eller enda tidligere, før ferdselsforbudene trer i kraft for året.

For å forebygge uheldige forstyrrelser av fuglelivet, anbefaler Hold Norge rent at strandryddere tar kontakt med sitt lokale **SNO-kontor** eller **Fylkesmannens Miljøvernavdeling** for nærmere informasjon og veiledning. I tillegg er det en god idé å undersøke ryddeområdet dagen i forveien for å sjekke at det ikke er hekking på gang. Og hvis du skulle komme over hekkende fugler i løpet av en ryddeaksjonen, er det best at du trekker deg stille og forsiktig unna.

Lag en praktisk plan for ryddeaksjonen

Før en strandryddeaksjon er det viktig å lage en god plan for det praktiske og det organisatoriske. Spesielt hvis det er mange deltakere som ikke har ryddet strender tidligere. Noen spørsmål å tenke nøye gjennom:

- Hvordan skal folk komme seg til ryddeplassen. Trengs det samlet transport?
- Bestem et samlingssted for deltakere som er lett å finne.
- Hvor stor er området som skal ryddes? - er det behov for mer enn en ansvarlig?
- Tidsaspektet. Hvor lenge skal ryddeaksjonen vare, og er det behov for lunsjpause?
- Hva slags avfall kommer man til å finne; er det mange store ting eller mest smått?
- Skal avfallet samles i sekker, kasser eller noe annet?
- Må store ting deles opp? Sitter kanskje noe av tingene fast i bakken?
Kan ting være tilgriset med olje eller andre giftige stoffer?
- Hvor skal avfallet samles opp og når skal det hentes?
- Hvem skal hente avfallet, og når (se mer om henting av avfall nedenfor)

Det er også viktig å tenke gjennom hva som trengs av utstyr, materiell og hjelpemidler for å gjennomføre ryddeaksjonen. Hva skal hver enkelt som deltar ha med seg, og hva kan ordnes av arrangør eller den som er ansvarlig for ryddeaksjonen?

- Klær som tåler vann og skitt
- Gode sko og hansker
- Kniver, sag, rake, øks og eventuelt stang med klype
- Kraftige plastsekker
- Egne sekker for kildesortering og klistremerker for å markere dem
- **Registreringsskjema**
- Blyant eller annet vann- og værfast skriveredskap
- Førstehjelpskrin
- Telefonnummer til viktige kontakter (politi, ambulanse, avfallsselskap)
- Skrivebrett
- Vannflaske/termos og matpakke
- Foto og/eller videokamera

Rekruttering og informasjon til ryddere

Å engasjere (nok) frivillige er viktig for å lage en vellykket ryddeaksjon. Det krever en god del innsats å rekruttere mange, men heldigvis er det også mange mennesker som ønsker å bidra til renere strender. Undersøkelser Hold Norge rent har gjennomført viser at 9 av 10 er positive til å delta i en ryddeaksjon dersom det blir tilrettelagt for det.

<http://ryddenstrand.no/2012/07/03/nordmenn-vil-rydde-strenger/>

Rekruttering kan skje på mange måter: innad i egen organisasjon dersom det er aktuelt, gjennom nettverk av kolleger, venner, familie, naboer, lokal entusiaster og alle andre som kan være villige til å bidra. En Facebook-event kan være et effektivt rekrutteringsverktøy og god reklame for din ryddeaksjon. Knytt den gjerne til Strandryddedagens Facebook-side.

I forkant av ryddeaksjonen er det viktig at de frivillige får den informasjonen de trenger, gjerne via e-post og på Facebook. Viktige momenter: tidspunkt og møtested, hvordan komme seg til ryddestedet, passende klær og skotøy, eventuelt utstyr og materiell. Det er lurt å ha en plan for hvordan frivillige skal kontaktes dersom det oppstår uforutsette forhold, for eksempel ekstremt dårlig vær, som gjør at ryddeaksjonen må flyttes eller utsettes.

I verktøykassen finner du noen nyttige ressurser til jobben med rekruttering.

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til verktøykassen.

Lag en plan for avfallet som samles sammen

Hvem skal frakte søppelet bort, og hvordan? Det er særdeles viktige spørsmål å stille i forkant av en ryddeaksjon. Mange lokale avfallsselskaper støtter strandryddedagen og hjelper til med å hente søppel. Vær sikker på at du har tatt kontakt med avfallsselskapet eller annen rett instans på forhånd, slik at søppelet ikke blir liggende på stranden. Få en avklaring i forkant på om avfallet skal bæres bort og legges ved veien, eller om det må hentes med annet transportmiddel, eksempelvis båt eller helikopter. Hvis søppelet må ligge en stund før det hentes, bør man vurdere om det kreves noen form for sikring. Vind og måker er verstingene når det gjelder å spre oppsamlet søppel utover igjen.

Legg gjerne til rette for kildesortering i den grad det lar seg gjennomføre. Gjenvinning sparer miljøet for unødvendig ressursbruk og har samfunnsøkonomisk nytte. Det er viktig å bruke de lokale ordninger som fins for kildesortering. Bruk sortere.no for mer informasjon. Det aller enkleste tiltaket er nok å sortere panteflasker og -bokser i egne sekker (med merking, ulik farge eller annet), slik at avfallsselskapet eller andre som skal hente søppelet vet at dette skal kildesorteres og ikke forbrennes. Det kan også lønne seg å levere trevirke og jern hver for seg. Jern og andre metaller er tunge på vekta, men er for tiden også gratis å levere. Trevirke er billigere å levere enn restavfall. Uansett hvem det er som betaler, litt enkel sortering blir altså kostnadsbesparende.

Søppel som samles inn på strender betegnes herreløst avfall. Siden det ikke kan regnes som husholdningsavfall koster det derfor å kvitte seg med dette. Men kommunen eller avfallsselskapet kan velge å delta i Strandryddedagen, og uten kostnad ta i mot avfall fra ryddeaksjoner. Noen stiller krav om at innholdet i sekkene skal leveres med registreringskjema utfylt. Om dette er tilfelle også der du bor, sjekker du lettest ved å ringe kommunen eller ditt aktuelle avfallsselskap.

Er du koordinator med mulighet og ønske om å godtgjøre ryddere og de som frakter bort søppelet, kan det være lurt å planlegge dette på forhånd. Koster det penger å hente med båt, må du også avtale

pris på forhånd. Fylkesmenn, grunneiere og private selskaper kan muligens sponse denne utgiften om du kontakter dem på forhånd. Spør gjerne Hold Norge rent om tips til hvordan du kan gå frem for å skaffe en sponsor.

Hva om det du rydder er ulovlig dumpet?

I utgangspunktet er all søppel uønsket og har dermed ingen plass i naturen. Men spesielt ille og sjenerende er det når enkeltpersoner eller andre aktører i samfunnet dumper store mengder avfall og skrot, som f.eks. bildeler, dekk og bygningsmateriell for å bli kvitt det lett og gratis. Dersom du oppdager en villfylling mens du er ute og rydder, er det viktig å ta kontakt med miljøenheten i din respektive kommune slik at de kan følge opp saken og kreve at de(n) ansvarlige rydder opp. Ofte er ulovlig dumpet avfall farlig å håndtere, det inneholder farlige kjemikalier, og i blant er gjenstandene tunge og store. Vær derfor spesielt forsiktig dersom du bestemmer deg for å plukke opp noe av dette selv.

Registrering - og dokumentasjon fra ryddeaksjonen

På nettsiden til Rydd en strand kan du laste ned registreringskjema som Hold Norge rent vidererapporterer til den internasjonale organisasjonen Ocean Conservancy. Ved å dokumentere funnene fra strandryddingen på denne måten, er du med på å bygge opp viktig, global kunnskap om

Bilde: Hold Norge rent

omfanget av marin forsøpling. Husk å ta med nok eksemplarer av skjemaet, og gjerne noen i reserve i tilfelle de blir våte. Når aksjonen er avsluttet er det viktig at alle skjemaer samles slik at resultatene kan loggføres og sendes til Hold Norge rent via nettsiden eller på epost til post@holdnorerent.no.

Dersom du leder en ryddeaksjon med mange involverte, bør alle ryddere få en kort innføring i skjemaet og hvordan registreringen skal foregå før de begynner selve jobben. Om det er skoleklasser som rydder, kan de registrerte resultatene danne grunnlag for skolearbeid innen flere fag. Både innen naturfag, matte og språkfag kan resultatene være til nytte, og selvsagt kroppsøving. Registrering av funnene gjør arbeidet mer meningsfylt, og er interessant også for andre enn de som er med på selve ryddingen.

Merk: metoden for registrering er under vurdering. Endelige formuleringer kommer inn i den reviderte utgaven.

Etterarbeid og oppfølging

Det viktigste etter en ryddeaksjon er å takke alle som har bidratt. Send ut en epost til deltakerne som viser frem det som er blitt gjort, med antall frivillige, hvor mye søppel som er blitt samlet inn og andre faktaopplysninger, gjerne med et bilde eller to. Om mulig er det også fint å ta med tilbakemeldinger fra deltakerne om deres opplevelser og hva de fikk ut av aksjonen. Kanskje har noen av dem tatt bilder som de ønsker å dele med andre. Bruk også Facebook-siden.

I etterkant av ryddeaksjonen er det viktig å videreformidle funnene slik at de kan bli brukt til videre arbeid innen forskning, informasjonsarbeid og planlegging av nye ryddetiltak. Skriv inn resultatene på nettsiden til Hold Norge rent eller send inn skjema på post@holdnorerent.no.

Legg også gjerne inn ryddeaksjonen på **kartet** (Google).

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til kartløsningen på nettsidene.

Lag en rapport om tiltaket, med oppsummering av hva som ble funnet og med erfaringer som kan komme til nytte ved neste aksjon. Inkluder gjerne bilder. Send rapporten til grunneier og/eller den kommunale miljøvernavdelingen slik at de ser hvilken viktig jobb dere har gjort. Dette kan legge grunnlaget for (enda mer) støtte til neste års ryddeaksjon.

Nytt søppel havner dessverre i naturen hele tiden. Derfor er det også viktig å forbedre seg på nye strandryddeaksjoner godt i forveien. Sjekk med Hold Norge rent om når neste års Strandryddedag vil finne sted. Benytt samme mannskap og finn andre som også er interessert. Om en skoleklasse skal rydde, rydd plass i undervisningsplanen.

Media og informasjonsarbeid

Det aller viktigste er å komme seg ut og rydde, om det er alene eller sammen med andre frivillige. Men hvis vi skal greie å oppnå målet om renere strender over hele landet, er det viktig å også informere om det vi gjør, og på den måten inspirere andre til innsats.

Strandrydding er en ubetinget glad sak og populært hos media. Både lokalaviser og lokal-TV vil trolig være interesserte i å omtale ryddeaksjonen. Bruk gjerne Hold Norge rents forslag til pressemelding som utgangspunkt for det du sender ut. Hold Norge rent kan også hjelpe med å gjøre din lokal aksjon kjent og komme i kontakt med media nær deg.

Strandryddedagen i media

For å formidle aksjonen og resultatene fra ryddingen er det viktig med dokumentasjon. Ta masse bilder underveis, og om mulig video. I etterkant av ryddeaksjonen er det flott å laste opp bilder på egen nettside, og spre det glade budskap på sosiale medier.

Strandryddedagen på **facebook**

Hold Norge rent på **twitter**

Send gjerne bilder til **post@holdnorerent.no** slik at vi kan formidle dem på vår nettside.

I verktøykassen finner du nyttige ressurser til jobben med kommunikasjon.

Merk: I den nettbaserte manualen blir det link til verktøykassen.

VERKTØYKASSE FOR STRANDRYDDDEAKSJONER

NB: Den endelige verktøykassen kombineres med LOOPs verktøykasse på nett (om avfallstyper, gjenvinning osv). Ressursene i verktøykassen skal være lett tilgjengelig og oversiktlig slik at alle som ønsker det finner tak i nyttig og inspirerende informasjon. Selve manual innholdet vil lenkes til verktøykassen. Noe av innholdet som ligger her må oppdateres og fornyes. Noe informasjon krever også helt nytt innhold og har derfor ingen lenker. Denne jobben kommer vi tilbake til. Ressursene er organisert i henhold til tema og bruksrelevans.

Påmelding og registrering (Strandryddedagen):

Påmeldingsskjema

<http://ryddenstrand.no/jeg-vil-rydde/>

Registreringsskjema

<http://ryddenstrand.no/wp/wp-content/uploads/Registreringsskjema-2012.pdf>

Legg inn lokal ryddeaksjon i kart (google)

<http://ryddenstrand.no/rydd-en-strand/meld-fra-om-strand/>

Ressurser for skoler:

Samleside med informasjon og lenker til bruk i skolen

<http://ryddenstrand.no/ressurser-for-skoler/>

Aktivitetsark knyttet til forsøpling som kan brukes i forbindelse med strandrydding.

http://holdnorerent.no/engasjer_deg/materiell/skolemateriell

Introduksjon til marin forsøpling tilpasset ungdomsskolen (kan også brukes mot andre målgrupper).
I **pdf** eller **pptx** med tilhørende **manus**.

Maler (til bruk i planlegging og gjennomføring av Strandryddedagen):

Mal postkort

http://ryddenstrand.no/ressurser/strandryddekollasje_1/

Mal til flyveseddel

<http://ryddenstrand.no/ressurser/mal-til-flyveseddel/>

Mal til plakat

<http://ryddenstrand.no/ressurser/mal-til-plakat/>

Media og informasjonsarbeid:

Kort om prosjektet, kan brukes overfor samarbeidspartnere

http://ryddenstrand.no/wp/wp-content/uploads/faktaark_endelig.pdf

Billedbank (frikjøpte bilder som kan brukes fritt)

<http://ryddenstrand.no/bildegalleri/>

Forslag til pressemeldinger

<http://ryddenstrand.no/slik-rydder-du/last-ned-pressemelding/>

Utfordre noen til å delta på Strandryddedagen

<http://ryddenstrand.no/rydd-en-strand/emailpage/>

Korte tekster om marin forsøpling (til bruk i pressemeldinger, rekruttering etc)

Oppskrift til å sette opp Flickr konto (for å samle bilder)

Strandryddedagen på sosiale medier:

Facebook:

<https://www.facebook.com/Strandryddedagen>

Twitter:

<https://twitter.com/HoldNorgesent/>

Strandryddedagen i media

<http://ryddenstrand.no/strandryddedagen-i-media/>

Utgangspunkt for e-post som kan brukes i rekruttering. Eksisterende versjon må lastes ned her:

<http://ryddenstrand.no/ressurser/>

Andre nyttige lenker:

Mer informasjon om tema marin forsøpling (lenker til artikler og organisasjoner)

<http://ryddenstrand.no/linker-og-mer-informasjon/>

Rapporter fra tidligere strandryddedager

2012: http://ryddenstrand.no/wp/wp-content/uploads/Rapporten_fra_Strandryddedagen2012.pdf

2011 rapporten ligger som nedlastbar pdf på <http://ryddenstrand.no/>

Meld fra om strender som er spesielt forsøplede via **dette kartet**.

holdNorerent

SPONSORER OG STØTTESPILLERE

Avfall Norge

Miljøverndepartementet

Norsk Resy

Grønt Punkt Norge

Elretur

Syklus

Batteriretur

Fjordkraft

Ragn Sells

Skagerak Energi

Forus Energigjenvinning

WWF

Perpetuum

Hafslund

Resirk

HRS

Hold Norge rent

Øvre Vollgt 6, 0158 Oslo

Telefon: 41 78 41 00

epost: post@holdnorerent.no

www.holdnorerent.no

Hovedsponsor:

holdNorerent